

20 10 2016 г.

«Душа ў традыцыях»

«ШКОРНІ» СВАІМІ РУКАМІ

Алёна ВІХРАВА — лаўрэат маладзёжнага конкурсу «100 ідэй для Беларусі». Супрацоўніца Дрыбінскага раённага гісторыка-этнаграфічнага музея перамагла сярод праектаў сацыяльнай сферы з прапановай стварыць «школу юных шапавалаў» (шапавальства — гэта ўменне ўручную валяць валёнкі). Мы пагутарылі з аўтарам унікальнага праекта і даведаліся, як на Магілёўшчыне захоўваюць старажытнае майстэрства нашых продкаў.

— Нацыянальныя традыцыі трэба берагчы. На жаль, цяпер для стварэння такой школы не хапае грошай. Але ў нашым гісторыка-этнаграфічным музеі не першы год працуе дзіцячы гурток «Катрушнік». Сёння ў ім займаюцца дзевяць дзетак. Самаму малодшаму ўсяго сем гадоў.

— Калісьці катрушнікаў можна было сустрэць ці не ў кожным доме. Сакрэты свайго рамяства яны трымалі ў таямніцы, перадаючы іх з пакалення ў пакаленне. У іх нават свая ўмоўная мова была. Напрыклад, іголку яны называлі «бадучай».

Грошы — гэта «хоўбы», шапка — «катруха», валёнкі — «шкорні». Але з часам, каб іх нялёгка праца не «загінула», таямнічую мову прышлося расказаваць.

Кажуць, што шапавальства з'явілася на Дрыбіншчыне ў XIX ста-

годдзі. Па адной версіі, тагачасны ўладальнік маёнтка Дрыбін спадар Ціханавецкі паслаў сваіх сялян у Ніжагародскую вобласць для навучання старажытнаму рамяству. Па другой версіі, уладальнік маёнтка, каб павялічыць насельніцтва (месца бы-

ло даволі неабжытае), запрасіў сюды ўсіх ахвотных. Сярод перасяленцаў былі і тыя, хто ўмеў працаваць з аўчынай. Зараз у нашым раёне жыве каля трыццаці майстроў-шапавалаў, самаму старэйшаму — 81 год.

— Рабіць валёнкі складана? — пацікавілася я ў Алёны.

— Вельмі. Спачатку трэба падрыхтаваць воўну. Вымыць яе, вычасаць, высушыць. У сярэднім на мужчынскія валёнкі ідзе паўтара кілаграма, на жаночыя — каля аднаго. Пасля робіцца аснова. Майстар расцілае на сталае або дошках мокрае палатно («плацік»). На ім выраўноўваецца воўна. Затым усё разам скручваецца ў трубку, і майстар пачынае катаць гэты кулёк. Воўна ўсаджваецца і робіцца больш цвёрдай. Далей вырабу надаецца звычайная форма валёнкі. Для таго каб у сярэдзіне абутак не «зросся», унутр кладуць газету, альбо «душу» (так называюць кавалачак тугой воўны). Пасля будучыя валёнкі зноў скручваюць у рулон і катаюць. Гэты працэс называецца «снананне». Зваленую аснову кладуць на рабрыстую дошку, паліваюць гарачай вадой і доўга труць. Затым выраб выварочваюць

і запіхваюць унутр калодку для дання формы. Апошні этап — сушка ў печы і зразанне лішняй воўны. Валёнкі гатовы. Як бачыце, рамяство складанае, але справа таго вартая: у такім цёплым абутку і ў самую лютую сцюжу ногі не змерзнуць. І, паверце, насіцца ён будзе доўга-доўга.

— Упэўнена, што мясцовыя сувеніры ахвотна бяруць замежныя госці, бо для іх гэта экзотыка...

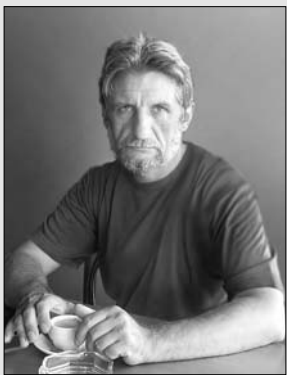
— Так, гэта сапраўдны хэнд-мэйд, які цэніцца зараз ва ўсім свеце. Навы самабытныя шапкі і лялькі-абярэгі раскупляюць на «ўра». У модніц асаблівым попытам карыстаюцца валёнкі з кветкамі, арнамантам, бісерам. Наш абутак не толькі прыгожы, цёплы, але і экалагічна чысты — пры яго вырабе не выкарыстоўваюцца ні хімікаты, ні кіслоты, толькі гарачая вада.

Дарэчы, не так даўно старажытная традыцыя шапавальства ў Дрыбінскім раёне атрымала статус нематэрыяльнай гісторыка-культурнай каштоўнасці Беларусі. Спадзяёмся, што наша рамяство ў хуткім часе ўключыць і ў спіс нематэрыяльнай сусветнай спадчыны ЮНЕСКА.

Хрысціна ХІЛЬКО.

«Друкуюцца ў «Маладосці»»

«Вельмі шкада, бязмежна шкада, але разуменне таго, што свет вакол цябе можа змяніцца толькі тады, калі зменішся сам, прыходзіць з асабістым вопытам. Не ўспрымаецца гэта праз тэорыю. Але... можа, так і трэба? Той не паднімаўся, хто не спатыкаўся...» — напісаў Валеры Гіпееў для «візітоўкі» ў «Маладосць». «Візітоўка» тая суправаджалася «ненапісанай аповесцю», якую тым не менш вельмі цікава чытаць.

самым лепшым вучнем у школе. Падмуркам гэтага былі не толькі пахвальныя граматы за кожны год навучання, пяцірэкі па ўсіх прадметах за ўсе гады, першыя вершы і невялічкія заметкі аб жыцці школы, якія хай не вельмі часта, але ж друкавалі раённая і рэспубліканская піянерская газеты, але найбольш — адносіны настаўнікаў дый увогуле дарослых да яго. Было ў іх тое, што падказвала Віктару пра яго выключнасць. Найбольш выразна тое праявілася ў панядзелак пасля Вялікадня.

Хто ў такі дзень думаў пра ўрок? Вучні цалкам справядліва разлічвалі на паблажлівасць настаўнікаў — тыя ж

ней хіба што адзін дырэктар «дзяжурый» ля царквы ў такую ноч, дык цяпер у яго было даволі памагатых: кожная з жанчын — класных кіраўнікоў — лічыла сваім абавязкам пракантраляваць сваіх вучняў. Жанчыны-настаўніцы часцей і больш затрымліваліся ў самой царкве, і невядома адкуль на іх галовах з'яўляліся лёгкія шаўковыя хусцінкі, а пад раницу ўся купка настаўніц збіралася вакол быццам бы нічыёй кашолкі, дзе ляжалі фарбаваныя ў цыбульным шалупінні яйкі, кавалкі белых булак і яшчэ нешта рознае. Праходзіў поп, пырскаючы вадой на такія ж кашолкі, кошкі побач. Гэтая, настаўніц-

роспіс, і ў наступны момант яго рука кранулася сшытка Віктара.

— Не зроблена...

Віктар пачуў не просты папрок у двух словах настаўніка, а абвінавачванне ў страшным, непараўным, ганебным учынку. Уладзімір Афанасевіч ужо ішоў далей, а Віктар ніяк яшчэ не мог усвядоміць, што адбылося. У яго не запатрабавалі дзённік, яму не паставілі такую магчымую — і першую за ўсе сем гадоў у школе — двойку ў дзённік! Віктар амаль фізічна адчуў, як стаў нечым асобным ад усяго класа, ад астатніх вучняў. Увесь клас атрымаў адзнакі, большасць, канешне ж, двойкі. Хлопцы

цалкам давяраліся меркаванню дарослых, цешыў сябе іх ацэнкай, а што тычыцца аднакласнікаў, то сваю адасобленасць, што ўсё больш-мал, ён тлумачыў проста зайздросцю. Пакрысе воляя, асяржона думка ўзмацнялася, і, нарэшце, ён змог аднойчы смела прызнацца самому сабе: ён не проста самы паспяхова і здольны вучань, а ў сваім развіцці стаіць вышэй за ўсіх іншых. А што, хіба адносіны да яго настаўнікаў не казалі пра тое ж?

Ён як быццам паводзіў сябе гэтак жа, як і ў ранейшыя гады, але нешта ўсё ж змянілася ў ім — адна з аднакласнікаў, суседка Галіна, двойкі кінула ў яго едкае «Хвалю!» І, трэба заўважыць, сказана было тое ў сітуацыі вельмі ж дарэчна.

І першы, і другі раз словы апяклі, як удар бацькоўскай папругі ў дзяцінстве. Віктар зрабіў выгляд, быццам не пачуў, у кожным разе не адказаў ні позіркам, ні рухам, ні словам на гэтыя абразлівыя кпіны. «Зайздросцяць» — ён чкаўся з такога тлумачэння, як за выратавальны і надзейны востраў.

ПАСЛЯ сёмага класа яму, як выдатніку, можна было і не хадзіць у арганізаваны пры школе лагер працы і адпачынку. Але ён пайшоў, больш за тое — стаў заставацца на нач у школе, хоць да дома было ўсяго тры кіламетры.

Прычына была ў тым, што цяпер выразна кідалася ў вочы і яму, і аднакласнікам, і дарослым-настаўнікам: у дзяўчат пад сукенкамі ўжо смела выкружліліся наперад маладыя грудзі, ілбы хлопцаў густа засеявалі прышчыкі.

Першая сарамлівая пачуццёвасць пасялілася ў школе разам з трыццацю школьнікамі з двух сямых класаў, і ўжо на другі вечар яна кіравала паводзінамі, дыктавала ўмовы, вызначала прыярытэты. Нясмелая і квоялая, яна тым не менш адчайна прабівалася ў душах ужо юнакоў і дзяўчат, хоць мусіла яшчэ маскіравацца пад залішнюю вяселасць, знарочыстую грубасць, вясёлую дураслівую гарэзлівасць, дзе ўсё менш было сэнсу, а больш дотыкаў, стрэлаў вачэй, новых, не бачаных раней усмешак.

Які сэнс быць першым у вучобе і не мець поспеху ў дзяўчат?..

— ЦІКАВАЕ ён напіша! Вершыкі свае пішы сам, а астатнія тэмы — тое, што я скажу! — крычаў рэдактар, калі Віктар Сакуцін, 48-гадовы карэспандэнт раённай газеты, паспрабаваў аспрэчыць рашучы пратэст рэдактара на прапанову адправіць яго, Сакуціна, у Карчаваху. Там учарашняй раницай было знойдзена мёртвае цяля (ужо другое, а былі яшчэ ўкрадзеныя гусі, куры), на гэты раз — якая жудасць — з літаральна вырванай з цела нагой, і па ўсім раёне ўспыхнулі яшчэ мацней і трывожней, чым месяц таму, размовы пра «чупакабру».

Віктар моўчкі праглынуў крыўду з-за абразлівага «вершыкі» — рэдактар ніколі не хаваў свайго стаўлення да рознай літаратурнай дзейнасці і лічыў літаратурную старонку, якая выходзіла раз на два месяцы ў раёнцы, марнаваннем газетнай плошчы.

— Увесь раён толькі пра гэта гаворыць... не здаваўся Віктар, але ад яго мармытання рэдактар яшчэ больш узвіўся:

— Калі дадуць з райвыканкама каманду пісаць — знойдзеца каму, спецыяліст мне тут вялікі аб'явіўся, не твая справа туды лезці! План нарыхтоўкі кармоў зрываецца, травы цвітуць — во пра што пісаць і гаварыць трэба, а не чуткі падаграваць! Зараз жа збірайся і едзь! У Навасёлках траціны плана няма, трактарыста ўчора п'янага вывалаклі з кабіны. Едзь! Разбірайся і давай матэрыял! У нумар чарговы! Вадзіцеля да мяне пакліч.

Валеры ГАПЕЕЎ

УЦЁКІ

Урываў з ненапісанага рамана

РЭДАКТАР шпульную ручку, якую трымаў у руках, на стол, ды замоцна, — тая апынулася на падлозе, слізганушы па стальніцы.

Віктар мусіў выйсці з кабінета, ведаў: калі паляцелі ручкі на стол, казаць нешта ўжо марна. Зайшоў у кабінет, дзе зазвычай чакаў выклікаў вадзіцель, сказаў пра заданне.

Ехалі моўчкі. Вадзіцель паспрабаваў было пачаць гаворку, але Віктар адказаў аднаслоўна, і той замоўк. Ужо не першы раз у такіх паездках Віктар лавіў сябе на думцы, што яго часцей і часцей цягне ў больш-менш «зацісных» абставінах паспрабаваць зразумець: як жа так атрымалася? Чаму ён стаў такім, які ёсць цяпер?.. Хіба ж ён пра гэта некалі марыў? Да такога імкнуўся? Каб вось так на яго крычаў маладзёішы на дзясятка гадоў рэдактар, зневажаў, грэбліва ставіўся да яго справы жыцця — паззі?... Чаму? Чаму нічога не збылося? Чаму не мара збылася, а нейкі бляклы яе цень: не стаў ён вядомым і славытым паэтам, а толькі выдаў за свае ж грошы адну кніжачку вершаў, і яго вядомасць як паэта не можа выйсці далей за межы раёна?

З чаго ж пачалося? Што ён рабіў не так? У чым хібіў?

ПАСЛЯ сёмага класа Віктар пачуваў сябе

таксама людзі. І хоць некалькі настаўнікаў разам з дырэктарам дзяжурілі ў велікодную ноч ля царквы, праганяючы адтуль вучняў, усе разумеці, што гэта — неабходнасць выканання нейкага знешняга рытуалу, на якім настойвалі розныя вышэйшыя ўлады. А ў глыбіні душы і сам дырэктар, і настаўнікі чакалі велікоднай ночы і дня не менш за вучняў. Іх гульня ў хованкі вакол царквы стала неад'емнай часткай усяго вялікага атрыбуту святкавання Уваскрэсення Хрыста ў іх вёсцы.

ТУТ былі свае правілы, дзе вучняў суботні «інструктаж» вучняў класнымі кіраўнікамі: не дай Божа, нехта з вучняў пойдзе ў царкву. Быў чорны тоўсты сшытак у руках дырэктара, куды запісваліся прозвішчы тых, каго заўважалі ля царквы. І было галоўнае: дамоўленасць адных уцякаць і хавацца, другіх — лавіць і запісваць. І адно запісваць, бо не памятала школа выпадку, каб раптам нейкаму вучню няхай хоць бы пры якіх умовах згадалі аб яго бадзянні вакол царквы на Вялікдзень.

У апошнія гады ўзрасла колькасць «гульцоў» з абодвух бакоў: для моладзі то была першая цёплая ноч, у якую бацькі не чакалі сваіх дачок і сыноў дадому ў вызначаны час і не трывожыліся з-за іх адсутнасці да ранку. І калі ра-

кая кашолка, за колькі гадоў займела разам з настаўнікамі свае сталае месца ў царкве, і воп пад усеагульнае ўхваленне іншых вернікаў пачынаў «свяціць Пасху» менавіта ад яго. А што ж, трэба ўважыць настаўніц: цэлую ноч адбылі...

ТАМУ панядзелак пасля Вялікадня быў, па праўдзе, працягам існуючай не прагаворанай ніколі ўслых, але такой зразумелай усім дамоўленасці.

І калі іх класны кіраўнік, настаўнік матэматыкі Уладзімір Афанасевіч раптам сказаў усім разгарнуць сшыткі на хатнім заданні, гэта здзівіла, абурыла, а потым і развесяліла — пасля таго як першая і другая прававерная парты атрымалі двойкі адразу ў сшыткі і дзённікі. А што, хіба не весела — усім класам атрымаць двойкі?

Класны набліжаўся да стала Віктара і Андрэя, яго суседа, ціхага троечніка. Віктар адчуваў нейкую халодную вяселасць — у яго, як і ва ўсіх, не было выканана заданне. Уладзімір Афанасевіч нават не стаў пытацца, чаму не выканаў заданне Андрэй, адразу рэзка, са злосцю нават, запатрабаваў:

— Дзённік давай!
Адным рухам, моцна націскаючы, паставіў двойку і свой кароткі, у адну літару